Тетяна МЕЛЕЩЕНКО

кандидатка історичних наук, доцентка,
деканка історичного факультету,
Національний педагогічний університет ім. М.Драгоманова
(Київ, Україна), t.v.meleshchenko@npu.edu.ua
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1562-2932

Ігор ВОЛОШИН

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра суспільних наук,
Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(Черкаси, Україна), igorvoloshin@ukr.net
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1233-895X

Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеґрації

DOI: https://doi.org/10.15407/uhj2021.04.104 УДК: 94(477)«20»:327.51(1-622НАТО)

Анотація. Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати рух України до НАТО, розкрити основні проблеми і здобутки євроатлантичної інтеґрації та окреслити подальші перспективи й можливості у цьому напрямі. **Методологія** спирається на принципи науковості, об'єктивності, усебічності, багатофакторності. Використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, ретроспективного та системного підходу до розв'язання науково-дослідницьких проблем. **Основними результатами** дослідження стало визначення особливостей головних зовнішньополітичних напрямів України: позаблокового, багатовекторного, євроатлантичного та узагальнення їх результатів. Зроблено логічні висновки щодо перспектив набуття нашою країною членства в НАТО та обґрунтовано необхідність дотримання євроатлантичного шляху як єдиного можливого для збереження незалежності України. Запропоновані висновки базуються не лише на основі спеціальних праць, а й аналізу офіційних документів, промов, стенограм, звернень посадових осіб, що допомогло всебічно розглянути предмет дослідження. **Перспективи подальших студіювань.** Важливим предметом більш детального вивчення можуть бути конкретні кроки допомоги НАТО Україні в різних галузях та проведення порівняльного аналізу військової, політичної, економічної, технічної підтримки з метою демонстрації вигоди для нашої країни вступу до альянсу. **Практичне значення** результатів дослідження полягає в тому, що висновки й узагальнення можуть бути використані як матеріал для популяризації зовнішньополітичного євроатлантичного вектора в Україні. Ці результати, в основі яких лежать офіційні дані, сприятимуть формуванню образу НАТО як важливого та необхідного партнера.

Ключові слова: Україна, НАТО, безпека, незалежність, стратегічне партнерство.

Тема національної безпеки України та її інтеґрації до НАТО стала об'єктом багатьох досліджень, серед яких, зокрема, праці Л. та М. Алексієвців, В.Горбуліна,

С.Грицая, А.Зленка, А.Кудряченка, О.Палія, Г.Перепелиці, О.Соскіна[1] та ін. Цьогоріч тема привернула ще більший інтерес у зв'язку з відзначенням 30-річчя незалежності України, тож підбиття підсумків стане важливою віхою для подальших кроків у цьому напрямі. Можна виокремити як важливі здобутки, що їх досягла наша держава, так і низку проблем, з якими вона зіштовхнулася. Одне з досягнень – збереження демократії, розвиток громадянського суспільства та курс на євроатлантичну інтеграцію. Серед проблем, у першу чергу, корупція, непрофесійність еліт, окупація Криму й воєнні дії на сході країни. Аґресія з боку Росії, яку треба стримувати, уповільнює трансформації та входження України до західного світу. Для забезпечення миру, збереження незалежності нашій державі необхідно, окрім багатьох інших речей, інтеґруватися в НАТО, адже відомо, що жоден із членів цього військово-політичного союзу не був жертвою нападу.

Одним з останніх важливих рішень став указ президента України №307/2021 від 4 червня 2021 р. «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору»[2]. Згідно з цим документом, набуття членства в НАТО є пріоритетним державним завданням. Для того, щоб наша країна отримала реальні шанси ввійти до складу альянсу, потрібно «досягти серйозного прогресу в усіх сферах життєдіяльності держави, інтегрувати принцип забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в усі сфери державної політики, впровадити реформи, які конвертувалися б у добробут і безпеку для громадян»[3].

Україна має усвідомлювати, що НАТО створене як оборонна структура, яка діє в рамках міжнародного права на засадах демократичних цінностей та захисту прав людини. Уже в його основоположному документі закладено цивілізаційні підвалини функціонування:

> «Сторони цього договору, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй та своє прагнення жити в мирі з усіма народами і урядами, сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права, прагнучи сприяти стабільності і добробуту в Північноатлантичному регіоні, вирішивши об'єднати свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки, уклали між собою такий Північноатлантичний договір»[4].

Такий підхід дозволив уберегти НАТО від ліквідації після розпаду СРСР та зникнення біполярної системи. Організація сконцентрувала свою діяльність навколо збереження і зміцнення миру, забезпечення поваги до прав людини й суверенних прав націй, боротьби з тероризмом, стихійними лихами тощо. Альянс став демократичним

---

[1] *Алексієвець Л., Алексієвець М.* Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект // Український історичний журнал. – 2020. – №1. – С.126–142; *Горбулін В.* Національна безпека України та міжнародна безпека // Політична думка. – 1997. – №1. – С.76–88; *Грицай С.* НАТО вчора, сьогодні, завтра // Нова політика. – 1999. – №2. – С.24–25; *Зленко А.* Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму: Виступи. Промови. Інтерв'ю. Статті. – К., 2001. – 370 с.; *Кудряченко А.* Євроатлантичний поступ України та її відносини з Росією // Україна дипломатична. – Вип.10. – К., 2009. – С.772–786; *Палій О.* Навіщо Україні НАТО? – К., 2006. – 144 с.; *Перепелиця Г.М.* Україна і НАТО на роздоріжжі. – НАТО ревю, літо 2007 [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/docu/other/ukr/novini/2007/0701.pdf; Вступ до НАТО – стратегічний вибір України / За заг. ред. О.І.Соскіна. – К., 2008. – 192 с.

[2] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.president.gov.ua/documents/3072021-39461

[3] Там само.

[4] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm

і гуманістичним військово-політичним блоком. Північноатлантичний союз був не лише інструментом ґарантування безпеки, свободи та незалежності його членів, а й засобом сприяння розповсюдженню демократичних цінностей, виникненню європейських демократичних інститутів[5]. Нині НАТО виконує головну функцію ґаранта безпеки, захищаючи своїх членів від загрози їхній територіальній цілісності та політичній незалежності, підтримує мир і безпеку. Причому наголос у політиці альянсу робиться на запобіганні розвитку такої загрози через створення добросусідських відносин на всьому євроатлантичному просторі.

Україна має тривалу історію та досвід взаємодії і співпраці з НАТО. Після проголошення незалежності в 1991 р. постало питання, який вектор розвитку обрати. Євроатлантичний, хоч і був задекларований, тривалий період мав відносно формальний характер без чіткого визначення зовнішньополітичної стратегії. Певний час влада намагалася розвивати стратегічне партнерство як із Росією, так і з Європейським Союзом та НАТО, проводячи політику багатовекторності й позаблоковості. Це зумовлювалося тим, що Україна не могла позбутися впливу Росії, а та, своєю чергою, намагалася не випускати нашу країну зі сфери свого домінування. За словами О.Палія, завдяки організації різноманітних об'єднавчих ініціатив Росія «намагається утвердити себе в якості інтеграційного центру на пострадянському просторі, і їй дуже важливо втягнути в це Україну – найбільшу територіально державу Європи, яка має ключове стратегічне розташування по відношенню одразу до кількох регіонів (Чорноморського, Північнокавказького, Центральноєвропейського, Балканського). А, крім того, без України Росія втрачає статус євразійської імперії»[6].

Росія сприймала співпрацю України з євроатлантичними організаціями як загрозу, особливо неприйнятним і небезпечним для неї став би кордон із країною НАТО. Така ситуація залишається незмінною й донині. Москва надалі заявляє про «спільність народів», про територіальні претензії. Підтвердженням цьому слугує стаття президента Російської Федерації[7], котра містить небезпеки, що криються за змістом, адже це – політичний маніфест, який прагне легітимізувати імперські зазіхання насамперед в очах власних громадян[8].

Україна довгий час мусила маневрувати між Росією та Заходом, щоб зміцнити незалежність, зберегти цілісність та знайти можливості для співпраці з НАТО. Багатовекторність і позаблоковість були визначені законом «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р., в якому йшлося про те, що країна прагне нейтралітету[9], а також угодою «Про створення Співдружності Незалежних Держав» від 8 грудня того ж року, ст.6 якої проголошувала: «Держави-члени Співдружності співробітничатимуть у забезпеченні міжнародного миру і безпеки. [...] Держави-члени Співдружності зберігатимуть і підтримуватимуть під об'єднаним командуванням загальний військово-стратегічний простір, включаючи єдиний контроль над ядерною зброєю»[10]. Однак останній документ Київ та Москва трактували по-різному: якщо Україна сприймала його як механізм «цивілізованого розлучення», то Росія – як форму відновлення колишньої імперської державності, тож тут позаблоковість України була на руку Росії.

---

[5] Довідник НАТО. – К., 1999. – С.15.

[6] *Палій О.* Навіщо Україні НАТО? – С.74.

[7] Див.: [Електронний ресурс]: http://kremlin.ru/events/president/news/66181

[8] Див.: [Електронний ресурс]: https://eurosolidarity.org/2021/07/31/stattya-putina-ne-pro-istoriyu-cze-politychnyj-manifest-z-pogrozamy-susidam-petro-poroshenko/

[9] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text

[10] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_077#Text

Наша країна шукала шляхи співпраці з євроатлантичними структурами, але робила це доволі обережно. Так, у Воєнній доктрині України від 1993 р.[11] Київ заявив про намір долучитися до колективної безпеки, хоч і не відмовлявся від позаблоковості. Цей факт задокументованого позаблокового статусу як аргумент було використано противниками вступу до НАТО. Контакти з альянсом активізувалися з 1992 р. У лютому відбувся перший візит генерального секретаря організації М.Вернера до Києва, під час якого він офіційно запросив Україну до участі в Раді північноатлантичної співпраці. У липні 1992 р. штаб-квартиру у Брюсселі відвідав президент України Л.Кравчук[12]. Він став першим керівником пострадянської держави, який зустрівся з керівництвом НАТО. Уже у вересні 1992 р. у Брюсселі відкрилося українське посольство, ставши по суті контактною платформою.

Більш сміливі кроки почали здійснюватися 1993 р., з ухваленням постанови Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України»[13]. Так, було заявлено, що наша країна виступає за створення всеохопних міжнародних систем універсальної та загальноєвропейської безпеки й уважає участь у них базовим компонентом своєї національної безпеки. Україна визначила, що концентрує зовнішньополітичні зусилля на створенні та розбудові надійних міжнародних безпекових механізмів на двосторонньому, субрегіональному, регіональному і глобальному рівнях. Означені механізми включали співробітництво з сусідніми та іншими державами, політичними, військовими, міжнародними організаціями тощо. У цій же постанові визначалося, що проголошений свого часу намір стати в майбутньому нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до нових умов і не може вважатися перешкодою повномасштабній участі України у загальноєвропейській структурі безпеки[14].

Певна еволюція у виборі міжнародного вектора була спричинена необхідністю зберегти суб'єктність держави, що можливо лише за участі в інтеграційних процесах з одного боку та вибудови системи відносин із Росією так, аби уникнути ескалації. Тому Україна продовжувала діяти обережно, що в подальшому позначилося на її входженні в архітектуру європейської безпеки. Коливання між двома векторами призвело до того, що Україна мала певні досягнення в рамках співпраці з НАТО, але не змогла чітко окреслити зовнішньополітичні пріоритети та взяти активний курс на членство в організації.

Північноатлантичний альянс продовжував трансформуватися. Так, у січні 1994 р. було оголошено про нову ініціативу, спрямовану на посилення стабільності в Європі: відкривалися двері для розширення альянсу за рахунок нових членів із числа країн Центрально-Східної Європи через залучення до програми «Партнерство заради миру»[15]. Україна стала однією з перших країн СНД, що підписала відповідний рамковий документ 8 лютого 1994 р., котрий проголошував, що

> «держави-члени Північноатлантичного союзу та інші держави, що підписують цей документ, сповнені рішучості поглибити свої політичні і військові зв'язки та сприяти подальшому зміцненню безпеки в Євроатлантичному регіоні [...] Це партнерство започатковується як вираз спільної переконаності у тому, що стабільність і безпека в Євроатлантичному регіоні може бути досягнута лише

[11] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3529-12#Text
[12] Довідник НАТО. – Додаток 3: Хронологія. – Brussels, 2001. – С.506.
[13] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text
[14] Там само.
[15] Довідник НАТО. – С.95.

шляхом співробітництва і спільних дій. Захист та підтримка основних прав і свобод людини, забезпечення свободи, справедливості і миру шляхом демократії є загальними цінностями, які мають основоположне значення для партнерства»[16].

Таким чином Україна взяла зобов'язання, які виходять за рамки миру й безпеки держави та стосуються глобальних цінностей, таких, як збереження демократії, дотримання прав людини. У рамках програми розпочалися консультації НАТО з Україною з метою встановлення спеціального партнерства. Результатом такої роботи стало підписання 1995 р. індивідуальної програми партнерства.

Поглиблення стосунків між Україною та НАТО виступило вагомим фактором зміцнення нової демократичної держави. Оскільки наша країна є важливим геополітичним чинником у Центральноєвропейському регіоні, із часу проголошення незалежності вона тривалий час стояла перед небезпекою виявитися своєрідним буфером між Заходом і Сходом. Приєднання до програми «Партнерство заради миру» сприяло подоланню цієї загрози[17].

У процесі трансформації НАТО та його розширення за рахунок нових членів із регіону Центрально-Східної Європи еволюціонували і стосунки з Україною. У 1997 р. було підписано Хартію про особливе партнерство[18]. Цей документ визначав необхідність розвитку особливого й ефективного партнерства та розширення співробітництва, що сприятиме забезпеченню стабільності у Центрально-Східній Європі, утвердженню демократичних цінностей. Відтак Україна отримала свою роль у системі європейської безпеки. Хоч вона й була відносно пасивною, усе ж таким чином було отримано певні гарантії політичної, економічної, військової підтримки. Альянс продемонстрував підтримку суверенітету України, територіальної цілісності, демократичного розвитку та економічного процвітання як ключових факторів стабільності й безпеки[19].

У 1990-х рр. у відносинах із НАТО можна умовно виокремити певні періоди: «романтичний» (1990–1994 рр.), коли Україна налагоджувала дипломатичні стосунки, утверджувала міжнародну суб'єктність; «досягнень і сподівань» (1994–1997 рр.), коли було укладено низку угод про партнерство та співробітництво; «втоми й розчарування» (1998–2000 рр.) – активізація внутрішньополітичних проблем, курс на «економізацію» зовнішньої політики та пріоритетність багатовекторності[20].

У той час, як постсоціалістичні Польща, Угорщина, Чехія в 1999 р. стали новими членами НАТО, Україна не змогла вибудувати чітких пріоритетів інтеграції до євроатлантичної спільноти. У першу чергу цьому завадила гостра боротьба всередині країни, коли одні політики заперечували розширення впливу Заходу й альянсу, інші виступали проти розширення впливу Росії. Не було підтримки однозначного геополітичного вибору також і з боку суспільства. До того ж керівництво держави не виявляло бажання погіршити відносини з будь-якою стороною, зробивши однозначний вибір.

На початку 2000-х рр. НАТО знову розширилося. У 2004 р. його членами стали ще сім держав Центрально-Східної Європи, які також у минулому

[16] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text
[17] *Грицай С.* НАТО вчора, сьогодні, завтра. – С.24.
[18] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text
[19] Проблеми прикордонних регіонів у контексті розширення НАТО, 2001: Мат. наук.-практ. семінару, Чернівці, 9 листопада 2000 р. – Чернівці, 2001. – С.60.
[20] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6310

перебували під радянським впливом – Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія. Так Україна стала сусідкою вже п'яти країн НАТО. У результаті «Помаранчевої революції» до влади прийшов В.Ющенко, котрий прагнув зближення з альянсом, розуміючи, що членство в ньому забезпечило б Україні державний суверенітет, територіальну цілісність, а також поглибило б демократичні процеси. У 2005 р. Україну запросили до інтенсифікованого діалогу стосовно набуття членства, що мав на меті просування реформ і реалізацію заходів співпраці, зміцнення демократичних інститутів, розширення політичного діалогу, удосконалення та розвиток сектору безпеки й оборони, покращення інформаційної політики, а також розвиток соціально-економічної сфери[21].

У перші роки президентства В.Ющенка відносини України з НАТО набирали обертів. Так, 2005 р. у вступному слові на засіданні відповідної комісії він підтвердив, що взаємини ці є стратегічними та що політика багатовекторності залишилася в минулому[22]. Своєю чергою у січні 2006 р. на чотиристоронній зустрічі Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини керівники оборонних відомств цих країн висловили готовність підтримати Україну на шляху інтеґрації до НАТО. В.Ющенко видав указ, який регламентував створення Міжвідомчої комісії з підготовки України до вступу в альянс[23]. Цим самим було підтверджено готовність долучитися до плану дій щодо членства. Однак оптимістичні прагнення керівництва держави зіткнулися з небажанням більшої частини суспільства.

Відкат стався у 2006 р., коли Україна в результаті парламентських виборів стала ареною політичних ігор при формуванні нового уряду. У цей час активно використовувалися антинатівські настрої, відбувалися протести проти українсько-американських навчань «Сі бриз». Після формування антикризової коаліції на чолі з прем'єр-міністром В.Януковичем було пригальмовано євроатлантичну інтеґрацію та почався курс на зближення з Росією. Зі свого боку Москва недвозначно попередила Київ про потенційну ціну вступу в НАТО. Так, під час візиту до столиці України у грудні 2006 р. міністр оборони Росії С.Іванов озвучив тезу, що це матиме неґативні наслідки для взаємовідносин[24]. Таким чином через внутрішню нестабільність та зовнішню риторику Україна опинилася на роздоріжжі між зовнішньополітичними векторами. У подальшому така політика призведе до відомих наслідків.

В.Ющенко, виступаючи 2009 р. в Раді зовнішніх відносин у Нью-Йорку, зробив заяву, що в минулому Україна неодноразово декларувала незалежність, але потім втрачала її. Причина цього була одна – іноземний фактор, «тому членство в НАТО й українська незалежність є синонімами»[25]. Він усвідомлював, що сам на сам Україна не зможе протистояти зазіханням із боку Росії, і що лише у союзі з НАТО вона матиме ґарантії незалежності. Президенту України не вдалося реалізувати обраний курс. Ще під час візиту прем'єр-міністра В.Януковича до Брюсселю у 2006 р. той відмовився від приєднання до плану дій щодо набуття Україною членства в НАТО, чим порушив закон «Про основи національної безпеки» 2003 р.[26], який декларував, що одним з основних напрямів державної політики з питань нацбезпеки є саме поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства в ній.

[21] *Перепелиця Г.М.* Україна і НАТО на роздоріжжі. – НАТО ревю, літо 2007 [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/docu/other/ukr/novini/2007/0701.pdf

[22] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_21972.htm?selectedLocale=uk

[23] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.president.gov.ua/documents/2152006-3993

[24] *Перепелиця Г.М.* Україна і НАТО на роздоріжжі. – НАТО ревю, літо 2007 [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/docu/other/ukr/novini/2007/0701.pdf

[25] Див.: [Електронний ресурс]: https://cutt.ly/mQjSNUC

[26] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text

Повернувшись до нейтрального статусу Україна тоді втратила свій шанс, адже забезпечити незалежність можна було лише шляхом приєднання до ефективної системи колективної безпеки, котра може протистояти потенційній воєнній загрозі.

В.Янукович за часи свого президентства суттєво похитнув національну безпеку, розвернувши політику в бік Москви й законодавчо закріпивши позаблоковий статус. Він пішов ще далі, підписавши з Росією у 2010 р. угоду з питань перебування Чорноморського флоту цієї держави на території України, продовживши іноземну військову присутність до 2042 р. в обмін на здешевлення поставок російського газу[27]. Таким чином Росія отримала додаткові важелі впливу на Україну й намагалася завадити підписанню угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Унаслідок такої політики В.Янукович змушений був тікати з країни. Але своїми попередніми діями він сприяв тому, що Росія, прагнучи упокорення України, удалася до окупації Криму та розв'язала воєнні дії на сході. Отже будучи позаблоковою державою Україна втратила територіальну цілісність.

Але російська аґресія лише підштовхнула Україну до євроатлантичного вибору. Так, після «Революції гідності» новий президент П.Порошенко взяв курс на інтеґрацію в НАТО та ЄС. У 2014 р. Верховна Рада ухвалила закон про скасування позаблокового статусу нашої країни[28]. Пріоритетними національними інтересами в міжнародній діяльності ставали модернізація і трансформація відносин із НАТО в бік стратегічного партнерства на основі подальшої реалізації Хартії про особливе партнерство та декларації про її доповнення і практичної діяльності комісії Україна – НАТО щодо поглиблення відносин у сфері безпеки й оборони держави відповідно до натівських стандартів, здійснення заходів із підтримки нашої країни у протистоянні російській аґресії[29].

Своєю чергою НАТО надає Україні підтримку реформ у галузі безпеки й оборони. Держави-члени альянсу продовжують засуджувати спробу незаконної анексії Криму та аґресію на сході нашої країни. Активізовано військово-морську співпрацю, збільшено присутність НАТО у Чорному морі. Від 2016 р. Україна отримує практичну допомогу в рамках Комплексної програми допомоги[30], мета якої полягає в підтримці прагнень України реформувати власні збройні сили відповідно до стандартів НАТО, досягти їх оперативної сумісності з військами альянсу. Програма включає низку положень, зокрема такі, як розбудова установ, матеріально-технічне забезпечення і стандартизація, оборонно-технічне співробітництво, кіберзахист, енергетична безпека, медична реабілітація, наука й безпека, протидія «гібридній війні» тощо[31]. До реалізації цієї програми та окремих проектів в її рамках підключено різні країни-члени НАТО.

У червні 2017 р. Верховна Рада України ухвалила закон, в якому членство в НАТО знову проголошувалося стратегічним пріоритетом зовнішньої безпекової політики держави. Відповідні зміни було внесено до Конституції України. Нині наша країна входить до групи держав, які є партнерами НАТО з розширеними можливостями, що сприяє діалогу і співробітництву з членами альянсу.

---

[27] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2020/07/08/nezaleyona-suverenna-ukrana-klyuchem-do-vroatlantichno-bezpeki/index.html

[28] Див.: [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#Text

[29] *Алексієвець Л., Алексієвець М.* Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. – С.126–142.

[30] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_10/20161017_1610-compreh-ass-package-ukrain.pdf

[31] Там само.

У лютому 2021 р. на зустрічі з пресою ґенерального секретаря НАТО Є.Столтенберґа та прем'єр-міністра України Д.Шмигаля було підкреслено, що НАТО закликає Росію до припинення підтримки бойовиків на сході України та виведення військ, а також засуджує окупацію Криму[32]. У червні у Брюсселі відбувся саміт країн-членів Організації Північноатлантичного договору, за результатами якого було видано комюніке, де зазначалося, що «НАТО – найсильніший та найуспішніший альянс в історії. Він ґарантує безпеку нашої території та нашого мільярда громадян, нашу свободу та цінності, які ми поділяємо, включаючи свободу особистості, права людини, демократію й верховенство права». Також засуджувалися дії Росії, яка

> «продовжує порушувати цінності, принципи, довіру та зобов'язання, викладені в узгоджених документах, які лежать в основі відносин НАТО – Росія [...] Допоки Росія не продемонструє дотримання міжнародного права та своїх міжнародних зобов'язань і відповідальності [...] ми продовжимо реагувати на погіршення середовища безпеки через посилення нашого стримування та оборонної позиції, у тому числі шляхом прямої присутності у східній частині альянсу»[33].

Ситуація, що склалася у зовнішній політиці, досить складна. У цих умовах спостерігається активізація різних країн. Наприклад, Фінляндія та Швеція почали тісніше співпрацювати з НАТО. Польща, Румунія, Словаччина, Чехія, Болгарія, Угорщина прагнуть отримати більше ґарантій від США, оновити авіацію та готові розміщувати на своїх територіях американські військові континґенти.

Україна також має дбати про зміцнення безпекових ґарантій і рух в євроатлантичному напрямі. Однак важливо не лише прагнути стати членом НАТО, а й докладати до цього зусиль. Багато що залежить не лише від внутрішнього бажання, а й від підтримки у країнах НАТО. За проведеними у 2020 р. опитуваннями вступ України до НАТО підтримують лише 50% німців (проти – 50%), 49% французів (проти – 50%), 49% голландців (проти – 50%), 76% поляків (проти – 24%), 72% литовців (проти – 27%). Із думкою, що надання членства може спричини війну з Росією, погоджуються 53% литовців, 48% німців, 47% поляків і 39% французів. У цілому проти розширення альянсу виступають 40% німців, 38% французів, 37% італійців. Також багато аналітиків озвучують думку, що членство України в НАТО не на часі[34].

Для досягнення своєї мети наша країна має виконати певні завдання, які викладено в Концепції зовнішньої політики України. Щодо взаємодії з НАТО тут виділено такі складові:

– реальні зміни в політичній та економічній площинах, боротьбі з корупцією, а також трансформація секторів безпеки й оборони у відповідності до цінностей і цілей Заходу;

– сусідні держави й окремі країни Північної та Західної Європи мають стати пріоритетом взаємодії, що означає поглиблення контактів у безпековій та оборонній сферах, відновлення й посилення довіри, відкритість перед партнерами оборонно-промислового комплексу для реалізації спільних проектів;

– залучити Сполучені Штати Америки в українську економіку, енергетику та інші сфери, що створюватиме сприятливі умови для набуття статусу найбільшого союзника США поза НАТО та дасть у перспективі ґарантії безпеки;

---

[32] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_181350.htm?selectedLocale=uk
[33] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
[34] Див.: [Електронний ресурс]: http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16594.pdf

– запровадити цільові посили та кампанії про цінність України в альянсі для окремих країн НАТО, де поширені скептичні настрої[35].

Отже в рік 30-ліття незалежності України варто чітко проаналізувати здобутки нашої держави за цей період, а також критично підійти до аналізу невдач. Необхідно тримати курс, узятий на євроатлантичну інтеґрацію, як такий, що забезпечить трансформацію не тільки зовнішньої, але й внутрішньої політики. Промовистим аргументом на користь НАТО слугують дані, наведені в таблиці.

Місце деяких країн НАТО (в дужках зазначено рік вступу в альянс) та України за сукупними показниками (2020 р.)[36]

	Латвія (2004)	Литва (2004)	Естонія (2004)	Польща (1999)	Угорщина (1999)	Румунія (2004)	Чехія (1999)	Словаччина (2004)	Україна
Індекс демократії	38	42	27	50	55	62	31	47	79
Індекс свободи людини	22	21	8	45	49	32	24	36	110
Індекс верховенства права	–	–	10	28	60	32	18	–	72
Індекс сприйняття корупції	42	35	17	45	69	69	54	60	117
Індекс процвітання	32	34	21	36	46	47	29	35	92
Індекс людського розвитку	44	37	30	36	43	50	28	40	84
Індекс якості життя	35	32	24	31	40	45	25	36	63
Глобальний індекс миру	35	37	30	24	19	25	9	26	143

Аналізуючи наведені в таблиці дані по суміжних і близьких до України за своїм розвитком державах, які в певний історичний період мали схожі проблеми, перебуваючи в радянському таборі, можемо констатувати, що інтеґрація в Організацію Північноатлантичного договору дає серйозний поштовх у розвитку. Необхідність трансформуватися для вступу в НАТО зіграла свою позитивну роль у суспільно-економічному та політичному поступі Центрально-Східної Європи.

[35] Там само.

[36] Див.: [Електронний ресурс]: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/; https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2021-03/human-freedom-index-2020.pdf; https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2020-Online_0.pdf; http://cpi.ti-ukraine.org/#/; https://www.prosperity.com/rankings; http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf; https://minfin.com.ua/ua/2020/10/11/53857422/; https://www.visionofhumanity.org/maps/#/

REFERENCES

1. Aleksiievets, L., Aleksiievets, M. (2020). Transformatsiia vidnosyn Ukrainy ta NATO v 1991–2019 rr.: istorychnyi aspekt. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, *1*, 126–142. [in Ukrainian].
2. Horbulin, V. (1997). Natsionalna bezpeka Ukrainy ta mizhnarodna bezpeka. *Politychna dumka*, *1*, 76–88. [in Ukrainian].
3. Hrytsai, S. (1999). NATO vchora, sohodni, zavtra. *Nova polityka*, *2*, 24–25. [in Ukrainian].
4. Kudriachenko, A. (2009). Yevroatlantychnyi postup Ukrainy ta yii vidnosyny z Rosiieiu. *Ukraina dyplomatychna*, *10*, 772–786. [in Ukrainian].
5. Palii, O. (2006). *Navishcho Ukraini NATO?* Kyiv. [in Ukrainian].
6. Perepelytsia, H. (2007). Ukraina i NATO na rozdorizhzhi. *NATO reviu*. Retrieved from https://www.nato.int/docu/other/ukr/novini/2007/0701.pdf [in Ukrainian].
7. Soskin, O. (Ed.) (2008). *Vstup do NATO – stratehichnyi vybir Ukrainy*. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Zlenko, A. (2001). *Zovnishnia polityka Ukrainy: vid romantyzmu do prahmatyzmu: Vystupy. Promovy. Interviu. Statti*. Kyiv. [in Ukrainian].

Tetiana MELESHCHENKO

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Docent,
Dean of Historical faculty,
National Pedagogical M.Drahomanov University
(Kyiv, Ukraine), t.v.meleshchenko@npu.edu.ua
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1562-2932

Ihor VOLOSHYN

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Docent,
Department of Social Sciences,
Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of Chornobyl
of the National University of Civil Defense of Ukraine
(Cherkasy, Ukraine), igorvoloshin@ukr.net
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1233-895X

Ukraine's Path to NATO: Main Problems, Achievements and Prospects of Euro-Atlantic Integration

Abstract. The goal of this research is to analyze Ukraine's progress towards NATO during the period of independence, to reveal the main problems and achievements of Euro-Atlantic integration and outline further prospects and opportunities in this direction. In conducting the research, was used **scientific methodology**, in particular, based on the principles of scientificity, objectivity, comprehensiveness, multifactoriality. Methods of analysis, synthesis, generalization, retrospective and systematic approach to solving research problems were used to write the material. **The main results of the study** were to determine the features of the main foreign policy directions of Ukraine: non-aligned, multi-vector, Euro-Atlantic and generalize their results. The results are also logical conclusions about the prospects of Ukraine's membership in NATO and the need to adhere to the Euro-Atlantic path of integration as the only possible and important way to preserve Ukraine's independence. The conclusions proposed in the research are based not only on the study of historical research, but also on the analysis of official documents, speeches, transcripts, appeals of officials, which helped to comprehensively consider the subject of research. The topic is broad and has **prospects for further studies**. In particular, specific steps of NATO assistance to Ukraine in various fields and a comparative analysis of specific military, political, economic and technical support in order to demonstrate the benefits for Ukraine in the event of accession to the alliance can be an important subject of more detailed research. Such research will demonstrate arguments in favor of the importance of NATO membership for skeptics of Euro-Atlantic integration. **The practical significance** of the research results is that the main messages, conclusions and generalizations can will use as material for popularization of the foreign policy Euro-Atlantic vector in Ukraine. These results, which are based on official verified data, will help shape NATO's image as an important and necessary partner.

Keywords: Ukraine, NATO, security, independence, strategic partnership.